Nevio Šetić

PRILOG PROUČAVANJU VEZA DUBROVNIKA SA SJEVERNOJADRANSKIM PRIMORJEM I ISTROM U XV. I XVI. STOLJEĆU

Prošlost Dubrovnika, a osobito period Dubrovačke Republike, valjano je obrađena u našoj historiografiji. Ipak postoji niz veza i aktivnosti Dubrovnika s drugim krajevima koje dosad nisu dovoljno ili uopće nisu sagledavane. Tako i ova tema nije zauzela pravo mjesto u našoj historiografiji.[1]

Izabrali smo XV. i XVI. stoljeće, doba najvećeg uspona Dubrovačke Republike, poradi toga da vidimo u kojem je omjeru tada jedina slobodna oaza slavenskog juga — grad država Dubrovnik — dolazila u političke, gospodarske i kulturne doticaje s područjem sjevernojadranskog primorja i Istre. Da bi izneseni rezultati dosadašnjih historiografskih dostignuća, objavljenih izvora i novih arhivskih podataka bili pregledniji, rad smo podijelili u sedam poglavlja. Prvo poglavlje obuhvaća odnose Dubrovačke Republike sa Senjom, drugo sa senjskim uskocima, treće s Frankapanima, četvrto s glagoljaškim Krkom, peto s lukama od Senja do Rijeke, šesto s Rijekom i sedmo s Istrom.

I.

Dubrovnik je bio pod ugarsko-hrvatskom zaštitom od godine 1358. pa do 1526. Njega su s kraljevskom krunom vezivale političke, gospodarske i kulturne veze. Odskočna daska u komunikacijama između njih bio je sjevernohrvatski grad Senj, preko kojeg su vodili putovi u Budim i obrnuto.[2]

[1] Usp. Vladimir Košćak, Dubrovačka Republika prema Rijeci senjskoj do osnutka konzulata (Dubrovačko pomorstvo — u spomen sto godina nautičke škole u Dubrovniku), Dubrovnik 1952; Vinko Foretić, Povijest Dubrovnika do 1808. I i II, Zagreb 1980; Nevio Šetić, Trgovačke veze Dubrovnika sa sjeverohrvatskim primorjem i Istrom XV i XVI stoljeću, Jugoslavenski interkatedarski skup studenata, Zadar III/1981.

[2] Evo nekoliko potvrda o tome. Odlukom Vijeća umoljenih od 18. ožujka 1438. dubrovački poslanici poslani su na budimski dvor preko Senja da se poklone novom kralju Albertu. J. Radonić, Dubrovačka akta i povelje, Beograd 1934, knj. I, sv. 1, 399. Dubrovački poslanici, odlukom od svibnja 1438, nosili su hrvatsko-ugarskom kralju Albertu danak za godinu 1437. i 1438. Poslanici su s dvije barke krenuli put Senja (ili njegove okolice) gdje su trebali kupiti konje i krenuti put Budima. J. Gelcich-L. Thalloczy, Diplomatarium relationum Republicae Ragusanae cum Regno Hungariae, Budapest 1887, 412—420 i Radonić, n. dj., knj. I, sv. 1, 402—409. Dubrovački poslanici uputili su se i godine 1453, preko Senja, na hrvatsko-ugarski dvor. (Radonić, Isto, 544). I u kolovozu 1454. dubrovački poslanici idu preko Senja na hrvatsko-ugarski dvor (Isto, 552). Odlukom od 30. travnja 1493. dubrovački su poslanici također imali putovati preko Senja na hrvatsko-ugarski dvor (Isto, knj. I, 2, 783—784). Dubrovački poslanik poslan je u ožujku 1499. na hrvatsko-ugarski dvor da zatraži 100 hrabrih momaka za plaćeničku vojnu službu u Dubrovniku. U tu je svrhu dobio 600 dukata, koje je trebao ostaviti u Senju na sigurnom mjestu, a sâm nastaviti put u Budim. Naime, po povratku iz Ugarske sa 100 izabranika podignut će ostavljeni novac, uzeti lađe i krenuti prema Dubrovniku (Isto, 823—825). I godine 1502. dubrovački su poslanici upućeni preko Senja u Budim (Gelcich-Thalloczy, n.

Grad Senj nije bio samo posrednik između Dubrovnika i ugarsko-hrvatskog dvora. Između ta dva hrvatska grada razvile su se tijekom XV. i XVI. stoljeća jake trgovačke veze. Najviše se trgovalo drvom, žitom, željezom, kožom i tkaninom. Dubrovački su trgovci drvo iz Senja većim dijelom dovozili u Dubrovnik, ali su njime trgovali i po ostalim zemljama Sredozemlja.[3] Trgovinom drvom sa Senjom bavili su se u XV. i XVI. stoljeću dubrovački individualni i udruženi trgovci, stranci naseljeni u Dubrovniku i Senjani.[4] Tijekom XV. stoljeća pojedinci iz Senja aktivno su sudjelovali u dubrovačkoj kreditnoj trgovini, bilo kao primaoci ili kao davaoci kredita. Svote koje su primali bile su relativno male, a na kredit su davali jedino drvo.[5] Dubrovčani su kreditirali Senjane i kad se radilo o izbavljenju senjskih uznika iz turskih uništva.[6]

Trgovačka razmjena Dubrovnika sa Senjom išla je u XV. i dijelom u XVI. stoljeću uzlaznom linijom do godine 1526. odnosno 1537. Najviše ih je povezivala trgovina drvom. Individualni su trgovci rjeđe dolazili u Senj po drvo. Međutim, 40-tih godina XV. stoljeća oni su u Senju ili Bakru kupovali drvo za potrebe Lopuda[7], a u svibnju 1440. Dubrovčanin Mato Gojković obvezuje se da će u roku od mjesec dana Ivanu Kotruljiću i Mihovilu Zizoviću dopremiti drvo iz Senja u vrijednosti od 50 dukata.[8] Dubrovački udruženi trgovci imali su prednost nad individualnim trgovcima jer su raspolagali s većim kapitalom, a i rizik im je bio smanjen. Ta su društva djelovala na čitavom tržištu Dubrovačke Republike.[9] Primjerice, za nabavu drva iz Senja godine 1401. uloženo je 70 dukata, 1427. 300, a 1442. 31 dukat itd.[10]

U XV. stoljeću Senj je za Dubrovnik, pored izvoznika drva, i jedan od izvoznika žita.[11] Dubrovčani su u XV. stoljeću unajmljivali lađe za prijevoz žita, ponajviše iz Grčke[12] i Albanije, u Senj.[13]

Razvoj trgovine između Dubrovnika i Senja uveliko je smetao Mletačkoj Republici. Od prodaje Dalmacije (1409), a pogotovo poslije godine 1420, Mlečani sebe smatraju najjačim i apsolutnim gospodarem Jadranskog mora. Samim tim trgovina Dubrovnika s ostalom Dalmacijom, kao i s gradovima sjevernojadran-

dj., 663—667). — Iz prikazanog je očito koliko su Dubrovčani koristili Senj za dalje doticaje s hrvatsko-ugarskim dvorom.

[3] Vinko Foretić, Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnika u srednjem vijeku, (Dubrovačko pomorstvo — u spomen sto godina nautičke škole u Dubrovniku), Dubrovnik 1952, 156; vidi i Jorjo Tadić, Organizacija dubrovačkog pomorstva, (Dubrovačko pomorstvo — u spomen sto godina nautičke škole u Dubrovniku), Dubrovnik 1952, 62. i Ivan Božić, Ekonomski i društveni razvitak Dubrovnika od XIV do XV veka, *Istoriski glasnik* I, Beograd 1949, 51.

[4] Dragan Roller, Dubrovački zanat u XV i XVI stoljeću, *Građa za gospodarsku povijest Hrvatske 2*, Zagreb 1951, 117.

[5] Ignacij Voje, Ekonomske veze Dubrovnika i Dalmacije u XV stoljeću, *Radovi instituta za hrvatsku povijest 10*, Zagreb 1977, 386—387.

[6] Isto, 389; vidi i Voje, Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku, *Djela Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine 49*, Sarajevo 1976, 122.

[7] Historijski arhiv Dubrovnik, (Dalje HAD), Diversa Notariae, vol. 24, fol. 72.

[8] HAD, Div. Not., vol. 24, fol. 67'.

[9] Voje, Ekonomske veze, n. dj., 390.

[10] Voje, n. dj., 390.

[11] Vinko Foretić, Povijest Dubrovnika do 1808, I, Zagreb 1980, 276. Vidi i Jorjo Tadić, Organizacija Dubrovačkog pomorstva u XVI veku, *Istoriski časopis 1*, Beograd 1948, 101 i Vuk Vinaver, Dubrovačko-albanski ekonomski odnosi krajem XVI veka, *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku 1*, Dubrovnik 1952, 216.

[12] Ivan Božić, Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku, Beograd 1952, 301.

[13] Bogumil Hrabak, Izvoz žitarica iz Osmanliskog carstva u XIV, XV i XVI stoljeću, Priština 1971, 131, 141, 143 i 523.

skog primorja, osobito sa Senjom, sukobljavala se s mletačkim interesima. Republika je negodovala poradi jačanja te trgovine. Smatrala ju je opasnom za svoje probitke. Isticala je da štetu trpe njene carine, prihodi, trgovci i obrti, pa ju je stoga 23. listopada 1452. proglasila »kontrabandom«, odnosno nelegalnom i krijumčarskom. I nakon donesene odluke »krijumčarena« je roba svakodnevno stizala iz Senja u Dubrovnik, pa su Mlečani na Jadranu postavili lađe za hvatanje trgovačkih brodova.[14] No, osim Mlečana i sama je Dubrovačka Republika odbijala svoje trgovce od gospodarskoga kontaktiranja s gradovima od Lješa do Senja, na taj način što im je carinila robu koja uopće nije prolazila kroz dubrovačku luku.[15] Naravno da je Republika to činila s razloga očuvanja trgovačkog prestiža u tom dijelu istočnog Jadrana.

Sve je to otežavalo, ali nije uspjelo narušiti dobre odnose između Dubrovnika i Senja koji su se pomagali i međusobno surađivali. Tako (1414) Dubrovnik traži od senjskih sudaca da prisile Luku iz Senja na podmirenje dugova u Dubrovniku od 13 dukata i 16 vesala u vrijednosti od 7 dukata.[16] Senjskom knezu Anžu Republika je ustupila (1469) prah za bombarde,[17] a Senju doznačila (1478) jedan milijar olova i pet stotina libri salitre.[18] Ponovno (1491) Republika doznačuje senjskom kapetanu tri stotine libara salitre.[19] Idućih godina šalje poslanika u Senj ili Rijeku poradi nabave dvjesta manjih topova za borbu sa zidina i dvije bombarde.[20] Godine 1501. neki brodograditelj iz Lopuda obvezao se da će Senjaninu Bartolu Tomanoviću izgraditi jednu karavelu.[21] Zanimljivo je spomenuti zahtjev kralja Ferdinanda (1528) kojim on od Republike traži da vrate Senju posuđenu količinu željeza za izradu bombardi.[22]

U drugoj polovici XV. stoljeća Senj je bio veoma značajan za dubrovačke trgovce. Dubrovčani su redovito dolazili na sajam sv. Jurja koji se održavao u Senju. O tom sajmu ima nešto više podataka u ugovorima koje su sklapali dubrovački udruženi trgovci. Godine 1480. dubrovački trgovci Jakša Božidarević i Nikola Ostojić (zvani Barković) udružili su se i sklopili ugovor o trgovanju. Nikola je uložio 1.500 dukata, Jakša 1.000. Jakša je kao traktator imao otići u Aziju poradi nabave trgovačke robe za prodaju u Ugarskoj. Nakon njegova povratka u Dubrovnik imali su s robom putovati u Ugarsku, naravno preko Senja. Na povratku iz Ugarske zarađeni novac imali su uložiti u drugu trgovačku robu koju će, opet, preko Senja proslijediti u susjednu Italiju, pokrajine Marche i Abruzzi.[23] Na senjsko tržište Dubrovčani su izvozili različite vrste kože, vunene ponjave (*schiavine*), vlašku vunu i prostije sukno. U ožujku 1489. udružili su se Vukosav Vohčić iz Dubrovnika i Grgur Karlić iz Krka. Vukosav je uložio tri vunene ponjave u vrijednosti od 25 dukata i neku količinu vlaške vune. Grgur je uložio ovčje kože i fino štavljene kože (*kordovan*), sve u vrijednosti od 21

[14] V. Makušev-M. Šufflay, Isprave za odnošaj Dubrovnika prema Veneciji, Starine XXVI, Zagreb 1905, 43. Vidi i Foretić, n. dj., I, 245—246.
[15] Foretić, n. dj., I, 273.
[16] HAD, Lettere di Levante, vol. 7, fol. 112.
[17] Gelcich — Thalloczy, Diplomatarium relationum Republicae Ragusanae cum Regno Hungariae, Budapest 1887, 794. Vidi i Foretić, n. dj., I, 284.
[18] Gelcich — Thalloczy, n. dj., 806.
[19] Isto, 819; vidi i Foretić, n. dj., I, 284.
[20] Foretić, n. dj., I, 284.
[21] HAD, Div. Not., vol. 81, fol. 38.
[22] HAD, Acta et Diplomata, br. 94, od 13. lipnja 1528.
[23] Voje, Ekonomske veze, n. dj., 391—392; vidi i I. Voje, Poslovanje dubrovačkih trgovačkih družb na Balkanskem poluotoku v drugi polovici XV stoletja, *Zgodovinski časopis*, sv. 3—4, Ljubljana 1974, 219.

dukata. U isto je društvo uložio i ljekarnik Nikola Milatinović 54 dukata.[24] Petar Gradić je 14. lipnja 1493. uložio u društvo 1.300 libri vlaške vune u vrijednosti od 37 perpera i 9 groša, koju je traktator Radovan Vukosalić odnio na prodaju u Senj.[25] Klobučar Đurađ Radonić 8. travnja 1496. ulaže 119 dukata, napose 30 dukata »in pelibus crudis«, dok će njegov ortak Radoš Ivanović iz Popova polja nositi robu u Senj na prodaju.[26] Dubrovački udruženi trgovci dobit koju su ostvarili od prodane robe u Senju najčešće su ulagali u kupnju drva i željeza.[27]

Važnost senjskog tržišta za Dubrovnik i sve učestalije trgovačke veze između ta dva jadranska grada u drugoj polovici XV. stoljeća najbolje ilustrira odluka dubrovačkog Vijeća umoljenih od 10. veljače 1491. kojom se u Senju otvara konzulat, a za konzula se postavlja Nikša Živković.[28]

Sajam sv. Jurja pohađali su dubrovački trgovci i tijekom XVI. stoljeća. Godine 1510. prodaju u Senju suho grožđe kupljeno na Krfu.[29] Iste godine u Senj izvoze vino, a iz Senja i susjedne luke Ledenice izvoze u Dubrovnik sve vrste drva, pogotovo dužice za bačve.[30] Drvo iz Senja izvoze izravno u Dubrovnik, a također trguje njime u Siciliji i Sardiniji. Postojala je brodska linija Senj—Sicilija koju su održavali i dubrovački trgovci.[31] Trgovci Dubrovačke Republike (1511) izvoze u Senj bijele ovnujske kože (204 komada), janjeće kože (3.500 komada) i sol. Iz Senja ili susjednih luka Ledenica i Žrnovnice uvoze daske, grede, vesla i ostale drvene proizvode.[32] Godine 1513. Dubrovčani dovoze u Senj »pelles tosonas« (2.772 komada) i suho grožđe, a izvoze sve vrste drva.[33] Godine 1514. dubrovački trgovci kupuju u Senju drvo i željezo. Malo vijeće je 14. prosinca 1514. poslalo u Senj brod u vrijednosti od 80 dukata.[34] Zanimljivo je da dubrovački trgovci godine 1519. prestaju dolaziti na sajam sv. Jurja u Senj stoga što im je te godine oduzeta roba u vrijednosti od tisuću dukata, no važnijim razlogom apstinencije može se smatrati odluka senjskog kapetana od godine 1515. kojom se počinje naplaćivati pristojba *arboratika* i dubrovačkim trgovcima koji je do tada nisu plaćali.[35]

Trgovina Dubrovnika sa Senjom poslije godine 1526. odnosno 1537. gotovo sasvim zamire. Drvo je, uglavnom, jedini trgovački artikal koji ostaje u prometu do kraja XVI. stoljeća.

Godine 1538. papa Pavao II. zabranjuje uvoz drva u Dubrovnik, kao i uvoz ostalog građevinskog materijala. Opravdanje za svoju odluku nalazi u pasivnosti Dubrovačke Republike prema Turcima u ratu Prve svete lige. Tih je godina katolički svijet ratovao protiv Turaka. Naime, Turci su se nalazili na dubrovačkoj granici, te se moglo dogoditi da roba, primjerice brodograđevni materijal,

[24] Voje, Ekonomske veze, n. dj., 392.
[25] Isto, 392.
[26] Isto, 392.
[27] Isto, 392.
[28] Ilija Mitić, Konzulati i konzularna služba Dubrovačke Republike, *Građa za pomorsku povijest Dubrovnika*, knj. 5, Dubrovnik 1972, 31; vidi i Foretić, n. dj., I, 284.
[29] Josip Lučić, Prilike u Dubrovniku od 1510. do 1514. i ustanak na Hvaru, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 10, Zagreb 1977, 358.
[30] Lučić, n. dj., 359.
[31] Isto, 362.
[32] Isto, 362—363.
[33] Isto, 363.
[34] Isto, 364.
[35] Gelcich — Thalloczy, n. dj., 842; vidi i Foretić, n. dj., I, 284.

namijenjen Republici, dospije u turske ruke.[36] Sasvim je razumljivo držanje Dubrovačke Republike u ratu Prve svete lige, jer je pasivnost jedini način očuvanja tržišta na turskom području, pa i osobne slobode. Na molbu Republike ponovno je dopušten uvoz brodograđevnog materijala u Dubrovnik, ali samo onoliko koliko su zahtijevale objektivne potrebe.[37] Razloge zamiranja dubrovačko-senjske trgovine treba tražiti i u mletačko-turskim ratovima (1499—1503), a osobito u ratovima Prve i Druge svete lige. Ito je tako važna i ekspanzija Turaka na Balkanu, a pogotovo pojava uskoka, koji od 1537. do 1617. područje od Neretve do Istre čine veoma nesigurnim za plovidbu. Kao mletački saveznici osobito ugrožavaju područje Dubrovačke Republike u ratovima Prve i Druge svete lige.

U promatranom razdoblju u Senju je djelovalo niz Dubrovčana. Tako je poznatom dubrovačkom humanistu Feliksu Petančiću povjerila dubrovačka vlada godine 1492. da na području Senja ili Rijeke nađe pedeset vojnika plaćenika. Petančić je to izvršio.[38] Dubrovčanin Petančić uživao je velik ugled na hrvatsko-ugarskom dvoru. Prema Branku Krmpotiću, bio je senjski kancelar od 1496. pa do 1510,[39] ili od 1496. pa do 1503, kako drži Vinko Foretić, ali s tim da je naslov kancelara nosio i dalje.[40] Feliks Petančić diplomom od 12. rujna 1496. dobiva u Dubrovniku naslov »publicus et autenticus notarius seu tabellio et judex ordinarius« i time stječe pravo javnog bilježnika i redovnog suca.[41] I već u listopadu 1496. nalazi se na spomenutoj dužnosti »cancellarius iuratus spectabilis communis Segniae«.[42] Ponekad je dolazilo do zabune u pitanju njegova podrijetla, jer je u doba službe u Senju (a i kasnije) rabio pridjevak *Segniensis*. Najnovija znanstvena istraživanja dokazala su da je Petančić Dubrovčanin (»civis Ragusii«).[43]

Kao senjski kancelar Petančić je često bio na usluzi Dubrovačkoj Republici. O tome nam govori i pismo koje je Republika 31. siječnja 1500. uputila Dubrovčaninu Stijepu, dvorjaniku kralja Vladislava II, u Budim. Naloženo mu je da svoje pismo (s novostima u Ugarskoj) pošalje preko dubrovačkog poslanika ili preko Feliksa Petančića.[44] Godine 1503. Feliks Petančić i senjski kapetan Albert Lonay, kao izaslanici grada Senja i s pismom mletačkog nuncija, posjetili su hrvatskog vojvodu Ivaniša Korvina i od njega zatražili da posreduje kod mletačke vlade kako bi dopustila slobodan prijevoz drva Jadranom od Senja do Dubrovnika.[45] U prosincu 1504. ugarsko-hrvatski kralj uputio je Petančića u Dubrovnik da tu zatraži žito za potrebe hrvatskoga kraljevstva. Vijeće umoljenih nije udovoljilo zahtjevu jer je i kod njih trajala nestašica. Ipak, odlukom od 30. prosinca 1504. kraljevskom izaslaniku Dubrovčaninu Feliksu Petančiću ustupljena je lađa do Senja da bi kasnije poslao poruku kralju po svom glasniku. Tom

[36] Sarafino Razzi, La storia di Ragusa, Dubrovnik 1903, 133—134.
[37] Isto, 133—134.
[38] Foretić, n. dj., I, 285.
[39] Branko Krmpotić, Dubrovčanin Feliks Petančić — Kancelar Senjski, *Senjski zbornik* VI, Senj 1973—1975, 300.
[40] Foretić, n. dj., I, 285.
[41] Krmpotić, n. dj., 299.
[42] Isto, 300.
[43] Isto, 297.
[44] Isto, 300.
[45] Marino Sanudo, Rapporti della Repubblica veneta coi Slavi Meridionali, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, knj. VI, Venecija 1863, 237; vidi i Foretić, n. dj., I, 285.

prigodom mu je Malo vijeće, odlukom od 4. siječnja 1505, ustupilo 4 stara žita za put.[46] Petančić je i u siječnju 1507. bio u Dubrovniku. Donio je pismo kralja Vladislava II. Za tu uslugu bio je nagrađen sa 10 dukata.[47] Poslije 1513. Petančića četiri godine ne spominju suvremenici, a ni povjesničari nisu istražili to razdoblje njegova života. U dokumentima se njegovo ime ponovno navodi 1517, kada u Novom Vinodolskom postavlja u katedrali spomen-ploču svome stricu, Dubrovčaninu Kristoforu (1480—1499). Poslije toga događaja (1517) o njemu se više ništa ne zna pa se pretpostavlja da je umro.[48]

U Senju i sjevernojadranskom primorju boravili su Dubrovčani i prije Feliksa Petančića, primjerice njegov stric Kristofor Dubrovčanin kao krbavsko-modruški biskup (1480). On je svoju stolicu prenio iz Modruša u Novi Vinodol, gdje boravi i djeluje sve do svoje smrti 29. siječnja 1499.[49] Od 1476. do 1483. u Senju boravi Dubrovčanin Maroje Žunjević kao treći kapetan grada.[50] U drugoj polovici XV. stoljeća tom je dubrovačkom vlastelinu ukazano veliko povjerenje hrvatsko-ugarskog kralja Matije Korvina (1458—1490).[51] Naime, godine 1469. Blaž Podmanicki (Mađar) zauvijek je oduzeo Frankapanima Senj i pretvorio ga u kraljevski slobodni grad. Uskoro je u njemu uređena kapetanija za obranu od Turaka i Mlečana. Obuhvaćala je čitavo Hrvatsko primorje i Otočac u Lici. U borbi protiv Podmanickog Frankapane su pomagali Mlečani. U sukobu s Ivanom VII. Frankapanom i Anžom Brinjskim na strani ugarske krune istakao se spomenuti Dubrovčanin i senjski kapetan Maroje Žunjević. Knez Ivan izgubio je posjede u Vinodolu i uspio se spasiti bijegom na otok Krk. Blaž i Maroje odlučili su goniti kneza Ivana i po moru. Budući da su im za takav poduhvat bile potrebne lađe, Žunjević je upotrijebio čak i neke dubrovačke trgovačke brodove zatečene u senjskoj luci. Oko 1480. Žunjević i Podmanicki zauzeli su cijelo sjeverno Primorje od Senja do Trsata.[52] Za vrijeme vršenja kapetanske dužnosti kralj Matijaš Korvin nagradio je Maroja Žunjevića prostranim posjedima Vinodola (Novi, Bribir, Grižani) koji su pripadali Ivanu VII. Frankapanu.[53]

Maroje Žunjević, ili kako ga u Budimu nazivaju *Marino Sorko Dubrovčanin,* dok mu neki povjesničari pridaju ime Martin,[54] postao je na taj način novi vlasnik Vinodola. Maroje u te krajeve smješta svoju braću iz Dubrovnika — Jeronima i Nikolu (Mikulu). Oni će i poslije Marojeve smrti ostati u tim krajevima. Između 1487. i 1490. spominju se u izvorima kao »plemenita gospoda«. Budući da se 1485. spominje novi kapetan Senja, može se pretpostaviti da je Maroje Žunjević umro 1485. ili 1486.[55]

Senj se krajem XV. stoljeća nalazio na strateški značajnom položaju i bio predestiniran za važno uporište protiv Turaka. Nikada nije pao u turske ruke,

[46] Foretić, n. dj., I, 277; vidi i Krmpotić, n. dj., 301—302.
[47] Petar Kolendić, Feliks Petančić pre definitivnog odlaska u Ugarsku, *Glas SAN*, knj. 226, Beograd 1959, 20.
[48] Krmpotić, n. dj., 300.
[49] Isto, 298.
[50] Branko Krmpotić, Maroje Žunjević, Veliki kapetan Senja (1476—1483), *Senjski zbornik* VI, Senj 1973—1975, 305; vidi i Branko Krmpotić, Dubrovčanin Maroje Žunjević Kapetan Senja (U spomen 500-godišnjice osnutka Senjske Kapetanije), *Dubrovački horizonti* I, br. 2, Zagreb 1969, 46 i roman Milutina Nehajeva, Vuci, Zagreb 1928, 134, 150—151.
[51] Krmpotić, Dubrovčanin Maroje Žunjević, n. dj., 43.
[52] Isto, 45.
[53] Isto, 46; vidi i Foretić, n. dj., I, 285.
[54] Krmpotić, Maroje Žunjević, n. dj., 307.
[55] Isto, 312.

ali se velika pažnja posvećivala njegovu osiguranju, naoružanju i izdržavanju. U vrijeme novčanih kriza blagajne ugarsko-hrvatskog kraljevstva vladar je pripisivao Senju dubrovački danak, koji su sami podizali u Dubrovniku.[56] Kralj je Vladislav 25. lipnja 1505. odobrio Senju 500 dukata danka koji su trebali podići u Dubrovniku.[57] Dubrovačka Republika nije uredno plaćala taj danak; događalo se da zakasni ili bi pak platila unaprijed za nekoliko godina. Tako je 11. lipnja 1510. bilo odobreno hrvatskom banu i kapetanu Senja 1.000 dukata »dubrovačkog danka«.[58] Priznanicom od 10. kolovoza 1510. hrvatski ban i senjski kapetan Andrija Bath potvrdio je primitak danka od 1.000 dukata.[59] Senjskom biskupu Franu Jozefiću, koji je osobno došao u Dubrovnik, isplaćeno je 3.000 dukata na ime danka.[60] Ponovno je kralj Ludovik poslao senjskog biskupa Jozefića u Dubrovnik i dao mu izvanrednu punomoć da bi ubrao danak za šest godina (zaključno do ožujka 1524) i zatražio izvanrednu pomoć. Makar i tajno, Dubrovčani su isplatili danak vladaru preko senjskoga biskupa, dok su se ispričali da ne mogu isplatiti pomoć, što je kralj prihvatio.[61] Poslije mohačke bitke (1526) Dubrovačka Republika prestaje priznavati ugarsko-hrvatsku krunu i postaje državnopravno neovisna. Ipak je u svojoj vanjskoj politici bila osobito obazriva prema Turskoj i plaćala joj tribut. Novi kralj Hrvata i Mađara Ferdinand I. Habsburški nije se s tim slagao. On je u prosincu 1527, preko senjskog kapetana Petra Kružića, pozvao Republiku na ponovnu vjernost ugarsko-hrvatskoj kruni. Ferdinand je zatražio i isplatu danka, koji bi Dubrovačka Republika trebala platiti senjskome kapetanu. U tu svrhu Kružić je poslao svoje predstavnike u Dubrovnik, ali oni nisu uspjeli ispostaviti isplatu danka. Razumljiv je oprez Dubrovčana, jer je Ivan Zapolja još uvijek vrebao na ugarsko-hrvatsko prijestolje, dok su, s druge strane, Turci bili u naponu snage. U takvoj se političkoj situaciji Dubrovnik nije htio prikloniti Ferdinandu Habsburškom. Ferdinand, dakako, nije htio odustati od danka. Pismom od 31. srpnja 1528. ponovno poziva Dubrovčane da njegovom pouzdaniku Petru Kružiću isplate danak. Kružić je zbog toga došao u Dubrovnik. Republika ga je uvijenim diplomatskim riječima odbila i otpremila s osobnim darom od 80 dukata, dva saga i dvije uzde.[62] I u prosincu 1529. ponovno je Ferdinand pokušao preko Kružića dobiti od Dubrovčana danak, ali je još jednom doživio neuspjeh.

II.

Povijest senjskih uskoka obično se počinje pratiti od godine 1537, kada poslije pada Klisa uskoci pronalaze sigurno utočište u gradu Senju. U početku sudjeluju kao gradski plaćenici u gradskoj posadi. Pored uskoka tih prvih godina susrećemo i vojnike iz ostalih naših krajeva koji vrše plaćeničku vojnu službu u Senju. Između ostalih bilo je i Dubrovčana.[63]

---

[56] Foretić, n. dj., I, 284.
[57] Gelcich-Thalloczy, n. dj., 828, vidi i Foretić, n. dj., I, 284.
[58] Gelcich-Thalloczy, n. dj., 833.
[59] Foretić, n. dj., I, 284.
[60] Isto, 285.
[61] Gelcich-Thalloczy, n. dj., 844—845.
[62] Foretić, n. dj., II, 9.
[63] Stjepan Pavičić, Senj u svojem naselnom i društvenom razvitku od 10. stoljeća do turskog prodora, *Senjski zbornik* III, Senj 1967—1968, 346.

Napadali su Turke na svakom koraku i provaljivali na tursko područje preko dalmatinsko-mletačkog odnosno dubrovačkog prostora.[64] Ne može se reći da su uskoci napadali samo Turke i one koji su prevozili njihovu robu nego i ostale trgovce ako im se za to pružila prigoda.

Zanimljivo je da uskoke susrećemo u dolini Neretve još i prije pada Klisa (1537). Uskoke je, primjerice, slao kliški kaštelan i senjski kapetan Petar Kružić da napadnu trgovačku luku Gabelu na rijeci Neretvi. Pored turskih trgovaca uskoci su napadali dubrovačke i splitske trgovce.[65] Uskoci su nastojali sve više ometati turski uvozno-izvozni promet. Na taj način uznemiravali su i dubrovačke trgovce solju koji su djelovali po ušću Neretve. Tako je bilo i u rujnu 1537.[66] U sklopu Svete lige Mletačka je Republika od godine 1537. do 1541. ratovala s Turcima. Njeni su saveznici bili i uskoci.[67] Kao plaćenici Venecije u studenom 1537. senjski uskoci pljačkaju stoku na području Dubrovačke Republike, stonskom području, te na području Hercegovine.[68] Oteti plijen prebacivali su na poluotok Pelješac.[69] Na Pelješcu su imali dosta pristaša, a najviše su surađivali s mještanima Osobljave. Tako im je Pelješac bio odskočna daska, jedno od uporišta za brze napade i utočište za brza povlačenja.

Dubrovačka Republika negodovala je poradi tih zbivanja i optuživala pristaše uskoka na Pelješcu, u prvom redu mještane Osobljave.[70]

Poradi čestih uznemiravanja od uskoka, dubrovački prodavači soli u ušću Neretve bili su prisiljeni prekinuti izvoz u te krajeve. Čak su i svoga predstavnika iz Gabele premjestili u Ston, a kod Porte inscenirali razlog poradi kojeg su prikraćeni u izvozu soli u dolinu Neretve.[71] Naravno da su uskočke provale brinule sve one čiji su se interesi križali u tom dijelu istočne obale Jadranskog mora. U svibnju 1540. dva manja i jedan veći dubrovački brod poslani su sa zadaćom da otjeraju dvije uskočke fregate iz Mljeta.[72] Za to su dobili devet dukata.[73] Uskoci su u travnju 1543. ulovili i opljačkali pred ušćem Neretve dvije *marcilijane* nakrcane dragocjenom robom i nanijeli štetu od 100.000 dukata. Tom prigodom oštećena je i Dubrovačka Republika jer je na brodovima bila ukrcana i roba dubrovačkih trgovaca. Uskoci su uspjeli pobjeći bez traga u neki tvrdo utvrđeni hrvatsko-ugarski grad.[74] Da su uskoci i u ožujku 1544. bili na dubrovačkom području govore nam pisma kojim Dubrovačka Republika obavještava turskog predstavnika u Hercegovini i mletačkog kapetana na Jadranu o prisutnosti uskoka u njihovim teritorijalnim vodama.[75]

---

[64] Grga Novak, Ratovi i bitke na Jadranskom moru, *Pomorski zbornik povodom 20-godišnjice dana mornarice i pomorstva Jugoslavije 1942—1962 I*, Zagreb 1962, 196—197.

[65] Bogumil Hrabak, Uskočki zaleti u Neretvu 1537—1617. godine, *Pomorski zbornik* 17, Rijeka 1979, 325.

[66] Isto, 326.

[67] Foretić, n. dj., II, 61.

[68] O pljačkanju uskoka u doba rata Prve svete lige na području Dubrovačke Republike i Hercegovine vidi i: Jorjo Tadić, Uskoci i Dubrovnik, *Jadranska straža* 6. br. 9, 1928, 269—271, i Jovan Litričin, Dubrovnik u vreme rata prve Svete lige 1538—1540, *Vojnoistoriski glasnik* 26, br. 3, 1975, 96—103.

[69] Razzi, n. dj., 133.

[70] Hrabak, n. dj., 326.

[71] Isto, 326.

[72] HAD, Con. Min., vol. 38, fol. 322'.

[73] HAD, Con. Min., vol. 38, fol. 322'.

[74] Razzi, n. dj., 153; vidi i Hrabak, n. dj., 328.

[75] HAD, Con. Rog., vol. 46, fol. 233; vidi i Hrabak, n. dj., 328.

Dubrovački su trgovci bili i 1544. opljačkani od uskoka i drugih gusara u ušću Neretve. Zanimljivo je da je opljačkana i roba koja se nalazila po kućama.[76] Dubrovačkoj Republici nanijeta je šteta od 6.000 dukata kad su uskoci 15. rujna 1545. ulovili i opljačkali jedan hvarski trgovački brod na kojem se nalazila njihova roba.[77] Godine 1555. uskoci su opljačkali dubrovačku lađu Marka Ivanova koji je prevozio tkanine talijanskih i dubrovačkih trgovaca i plovio je prema Neretvi.[78]

Neprijateljstvo uskoka i Turaka bilo je veliko. Na svakom su koraku uskoci napadali i plijenili Turke, pa su oni često poduzimali protunapade kako bi »očistili« more od uskoka. Zanimljiv je događaj iz godine 1567. kada su Turci bili u potjeri za jednom uskočkom družinom, koja je uspjela pobjeći na dubrovačko područje. Knezu Dubrovnika i predstavniku Stona dan je zadatak da pohvataju te uskoke.[79] Dubrovčani su imali razloga da budu ogorčeni na senjske uskoke jer su im činili neprilike ne samo pri prelasku dubrovačkog područja nego i čestim napadima na dubrovačke trgovce, a uz to su i otežavali obranu grada Stona.[80]

S druge strane uskoci su predbacivali Dubrovčanima njihovu pasivnost prema Turcima, koja ih je veoma ozlovoljavala. Dok je čitav katolički svijet ratovao protiv Turaka, Dubrovčani su se držali po strani. Veoma je karakterističan slučaj nekog Dubrovčanina koji je 23. svibnja 1567. sebe, svoj brod i teret koji je prevozio iz Dubrovnika u Pulju osigurao protiv Turaka, Saracena, uskoka i ostalih napadača.[81]

Uskoci su veoma ugrožavali dubrovačko područje za vrijeme ciparskog rata od 1570. do 1573. U tom ratu oni su ponovo saveznici Venecije.[82] U srpnju 1571. u dubrovačkom kraju susrećemo poznatog uskočkog vođu i junaka u borbi protiv Turaka Jurja Daničića. Tom prigodom Daničić i njegovi uskoci djelovali su na području od dubrovačkog teritorija pa do Boke Kotorske.[83] Uskočka pljačkanja i napadačka kruženja nisu odgovarala Turcima a ni Dubrovčanima. Stoga je dolazilo do čestih sukoba. U jednom od tih sukoba poginuo je i sam Juraj Daničić.

Dio uskočke družine iskrcao se na području Župe Dubrovačke, odakle su otišli na Brgat gdje su opljačkali neku trgovačku karavanu, a brodove poslali u Rijeku Dubrovačku. Opljačkanu su robu htjeli nakrcati na svoje brodove u Rijeci Dubrovačkoj, ali je Republika smatrala da ta roba pripada njenim trgovcima, pa je ususret uskočkoj družini poslala naoružani odred. Došlo je do oružanog okršaja uz obostrane žrtve. Tu je, između ostalih, poginuo i već spomenuti Juraj Daničić.

Izvještaj o sukobu podnesen je već iste godine. Zbog Daničićeva ugleda prišlo se detaljnoj istrazi u kojoj su svjedočili i sudionici sukoba. O smrti Jurja Daničića postoje dvije verzije: jedna koju donose Dubrovčani i drugu koju je kasnije iznio pisac Giovanni iz Ferma.

Evo što kaže dubrovačka verzija. Naglašava se da je prigodom njihova susreta Daničić najprije zatražio da pregovara s dubrovačkim zapovjednikom.

[76] Hrabak, n. dj., 328.
[77] Isto, 328.
[78] Isto, 329.
[79] Isto, 330.
[80] Isto, 330.
[81] Jorjo Tadić, Pomorsko osiguranje u Dubrovniku u XVI. stoljeću. U: Rešetarov zbornik iz dubrovačke prošlosti, Dubrovnik 1931, 111.
[82] Foretić, n. dj., II, 61.
[83] Isto, 61—62.

Prethodno je zahtijevao da mu garantiraju sigurnost, što je s dubrovačke strane prihvaćeno. Pregovori su počeli. Uskoci su se odmah izjasnili da su došli pljačkati i ometati Turke a ne Dubrovčane, pa da stoga ne vide razloga poradi kojeg ne mogu ukrcati zaplijenjenu robu. S druge strane, Dubrovčani su tvrdili da je to njihova roba. Odjednom se začuo hitac i zametnula borba. Rezultat sukoba je pogibija Jurja Daničića. Tako stoji u dubrovačkoj verziji.

A evo što kaže talijanski trgovac i povjesničar Giovanni iz Ferma koji je 47 godina živio na Rijeci i sjevernojadranskom primorju, te nakon 1621. napisao djelo o uskocima. On tvrdi sasvim suprotno. Po njemu je Daničić pozvan na vjeru od Dubrovčana. Kad je sa svojih sedam kapetana ušao u gradsku luku, bio je na prijevaru ubijen. Odrubili su mu glavu, nabili je na kolac i s njom izašli na zidine pokazujući je njegovim drugovima na brodovima.[84] Treba uzeti u obzir i treću verziju: da je Daničić bio ranjen i kasnije pogubljen u dubrovačkoj tamnici.[85]

Teško je reći koja je od tih verzija točna, ali bilo kako bilo ovaj je događaj veoma negativno djelovao na dubrovačko-uskočke odnose.

Jurja Daničića naslijedio je sin Juraj koji je bespoštedno, gdjegod je stizao, napadao Turke, a i Dubrovčane. Nekoliko prvih godina uskoci su se strahovito svetili Dubrovčanima. Da se zaista radilo o osveti svjedoči i to što ih plijen nije zanimao jer su brodove palili a mornare ubijali.[86]

Rasrđeni su uskoci iz osvete napali godine 1572. dubrovačkog prodavača soli u Gabeli, koji je bio primoran pobjeći u Mostar. A da je prodavač soli očekivao napad govori nam podatak da je držao u konjušnici spremna dva osedlana konja za bijeg.[87]

Godine 1573. prestalo je uskočko savezništvo s Mlečanima jer su se Mlečani pomirili s Turcima. Unatoč tome uskoci su i dalje napadali Dubrovčane, a i Mlečane. Papa Grgur XIII. molio je uskoke da ne napadaju kršćanski svijet. Iako su braća Juraj, Matija i Ivan Daničić obećali (još 1580) da neće napadati kršćane, oni su ih i dalje napadali.[88]

Intenzivno djelovanje uskoka na području od Neretve do Istre zabrinjavalo je jadranske trgovce. To je područje bilo veoma nesigurno za plovidbu. Osamdesetih godina XVI. stoljeća na neretljansku uvozno-izvoznu skelu uskočki su napadi bili toliko učestali da je gotovo došlo do njezina zatvaranja. Također je i splitska skela bila nesigurna. Jedino je dubrovačka luka pružala punu sigurnost u uvozno-izvoznim trgovačkim poslovima. Poradi toga mnogi su je trgovci koristili u svojim trgovačkim poslovima. I velik broj karavana usmjeravao se sada prema dubrovačkoj luci. U posljednja dva desetljeća XVI. stoljeća uskoci su nehotice radili u korist Dubrovačke Republike.[89] I godine 1590. su uskoci poharali dalmatinsku obalu, također i Dubrovački Ston. Iduće godine Dubrovčani su tražili od pape da zabrani uskocima pljačkanje njihova područja.[90] Uskoci su dubrovačkom prodavaču soli u Gabeli oduzeli (1591) robe u vrijednosti od 18.000 akči.[91] I u siječnju 1592. uskoci su u dolini Neretve učinili veću štetu opljačkav-

[84] Isto, 63.
[85] Gligor Stanojević, Senjski uskoci, Beograd 1973, 94.
[86] Foretić, n. dj., II, 63.
[87] Hrabak, n. dj., 331.
[88] Foretić, n. dj., II, 63.
[89] Hrabak, n. dj., 332.
[90] Isto, 333.
[91] HAD, Con. Rog. vol., 71, fol. 148—148' i 167'—168; vidi i Hrabak, n. dj., 333.

ši tursko-dubrovačku sol.[92] U mjesecu travnju 1595. uskoci su napali dva trgovačka broda u blizini Korčule. Jedan je brod bio mletački i plovio je na Siciliju, dok je drugi bio dubrovački i brodio prema Levantu. Spomenute su brodove uskoci zaplijenili, odvezli u neko mjesto južnije od Dubrovnika i tu ih opljačkali. S članovima posade ponašali su se veoma surovo; mučili su ih da bi saznali imaju li novca. Na povratku su svratili na poluotok Pelješac i nanijeli veću štetu.[93]

Česte uskočke otimačine i pljačke natjerale su Dubrovčane da još jednom protestiraju kod pape moleći ga da posreduje kod cara i kralja Rudolfa II. Papa je to učinio pismom od 10. listopada 1595. preko dubrovačkog poslanika fra Dominika.[94]

Poznato je da su uskoci (1596) ponovno osvojili Klis i obližnja mjesta. U Klisu im je bilo neophodno oružje ali i hrana. U potrazi za namirnicama dolazili su i na područje Dubrovačke Republike. Tako je bilo i početkom travnja 1596. kada su na području Republike zaplijenili stoku i tom prigodom ubili i četiri dubrovačka vlastelina.[95] 27. travnja 1596. nanijeli su veliku štetu Turcima u dolini Neretve. Tada su se zaletjeli i na dubrovačko područje gdje su zaplijenili mnogo robe i ubili tri Dubrovčanina. Navodno se radilo o uskočkoj osveti jer su kružile vijesti da su Dubrovčani zadržali nekog njihova čovjeka i kasnije ga pogubili.[96] Uskoci su u srpnju 1596. opljačkali neku trgovačku fregatu nakrcanu svilenom i vunenom tkaninom, koja je plovila prema Dubrovniku. Tom su pljačkom bili najviše oštećeni židovski trgovci jer je veći dio robe njima pripadao.[97] Uskoci su u kolovozu 1596. s 25 brodica napali dubrovački trgovački brod u blizini Korčule gotovo na očigled mletačke armade, koja se nalazila na Hvaru. Tom su prigodom nanijeli štetu od 15.000 dukata, od čega 20.000 cekina u gotovini. Roba je pripadala najvećim dijelom turskim trgovcima.[98] Česti uskočki napadi izazivali su opću zabrinutost. U listopadu 1596. na praškom dvoru raspravljalo se o uskočkim napadima i pljačkama, pogotovo onima na dubrovačkom području. Raspravi je prisustvovao i jedan dubrovački vijećnik i neki dubrovački trgovac. Dubrovčani su naglašavali da treba kazniti uskoke i natjerati ih da vrate otetu robu.[99] Posredno su uskoci i godine 1597. naškodili Dubrovčanima na taj način što su ih doveli u spor s Turcima. Dubrovčani, da bi smirili Turke, morali su im platiti veću sumu dukata.[100] Zanimljiv je i podatak s kraja 1599. ili početka 1600. kada su uskoci u blizini dubrovačkog područja napali jednu albansku lađu. Njima ususret poslano je pet dubrovačkih fusti koje su im nanijele velike gubitke.[101]

Dubrovačke su trgovce uskoci napadali ne samo na području današnje središnje i južne Dalmacije već i na području Istre i sjevernojadranskog primorja. Općenito, brodovi koji su plovili s Levanta i Dubrovnika prema Veneciji bili su veoma često meta uskoka. Prema istraživanjima Albertija Tenentija razdoblje najživljih napada na brodove bilo je od godine 1595. pa do 1597, odnosno od

[92] HAD, Con. Rog., vol. 71, fol. 148—148'/II.
[93] C. Horvat, Monumenta historiam uscocchorum illustrantia I, Zagreb 1910, 80.
[94] Isto, 82—83.
[95] Isto, 103—105.
[96] Isto, 105—106; vidi i Hrabak, n. dj., 334.
[97] Horvat, Monumenta I, n. dj., 133.
[98] Isto, 138—139.
[99] Isto, 147.
[100] Hrabak, n. dj., 334.
[101] Horvat, Monumenta I, n. dj., 286.

1592. do 1600. Tako je, primjerice, Matteo de Florio bio opljačkan kod otoka Cresa u veljači 1595, kada je plovio iz Dubrovnika za Veneciju. Patron Elio Bergamin opljačkan je na putu za Dubrovnik.[102] Patron Simon Catanio prijavio je 23. travnja 1597. da je vidio uskočke barke ploveći kraj Rovinja i Poreča, te da su oni zarobili *vašel* patrona Nikole Lupa i Zvane Matkovića, koji je iz Venecije brodio za Skadar. Na brodu se nalazila trgovačka roba Židova i Turaka. Osim toga, uskoci su opljačkali nekoliko barki i fregata koje su dolazile iz Kotora.[103] U Rovinju je početkom travnja 1597. opljačkan *galion* patrona Zorzia de Marca, a dolazio je iz Dubrovnika. Vozio je kordovan, 7 tovara voska u vrijednosti od 600 dukata, jedan tovar žutog voska u vrijednosti od 155 fijorina, te tri ploče miješanog i vrlo cijenjenog platna od kože i svile.[104] U tom razdoblju uskoci su opljačkali i *marcilianu* »Pigna« patrona Zorzia Civrana u istarskim vodama, koja je dolazila iz Dubrovnika, i to sa 6 ploča miješanog platna od kože i svile.[105] U travnju 1597. opljačkali su uskoci u Rovinju *marcilianu* »Airoldu« patrona Bartolomea Venturina, koja je dolazila iz Zantea s robom (nojevim perjem) u vrijednosti od 24.000 dukata.[106] Istu je sudbinu nedaleko od Rovinja doživjela i *marciliana* patrona Simona Catachia dovozeći ulje iz Malfete.[107] Fregata patrona Zuanna Speranze opljačkana je u blizini Istre kada je plovila za Dubrovnik i nosila trgovačku robu u vrijednosti od 1.800 dukata.[108] Nezgodu je doživio i *galion* patrona Francesca Volpea na putu iz Venecije za Dubrovnik 8. svibnja 1600. u blizini Poreča. Uskoci su tada odnijeli 1.111 lakata damaškog platna, dvije bale mletačkog platna od satena i još neko venecijansko platno.[109]

III.

Dubrovačka Republika imala je veze i s članovima roda Frankapana, neizravno, primjerice s Nikolom Frankapanom, koji je bio i hrvatski ban od 1426. do 1432. Dubrovčani su se povezali s njegovim podbanom Vladikovićem koji im se obratio pismom iz Mletaka u vezi s odnosom Dubrovnika i Bosne.

Nikola Frankapan ostavio je devet nasljednika. Sedmorica od njih godine 1449. podijeliše između sebe nasljedstvo. I s Nikolinim sinovima Dubrovačka je Republika održavala veze. Nikolu je u banskoj časti naslijedio Ivan Frankapan, zvan Anž (1432—1436). Ban Ivan oženio se Katarinom, jedinicom Ivana Nelepića. Nakon očeve smrti (1434) Katarina, kao jedina nasljednica, trebala je naslijediti očeve posjede u južnoj Hrvatskoj, a tako i Ivan. Hrvatsko-ugarski kralj Žigmund (1387—1437) najprije je pristao na to, ali je ubrzo zatražio od Ivana da mu preda Nelepićevo nasljeđe. Naravno, Ivan Frankapan se tome suprotstavio, našto ga je kralj proglasio buntovnikom i ukinuo mu bansku čast, te naredio banu Hrvatske Matku Talovcu da ga silom pokori. Talovac je krenuo 1436. na Ivana Frankapana, ali je Ivan u međuvremenu umro. Njegovo je imanje naslijedio kralj i darovao ga obitelji Talovaca.

---

[102] Alberto Tenenti, Naufrages, corsaires et assurances maritimes à Venise (1592—1609), Paris 1959, 28.
[103] Isto, 29.
[104] Isto, 199.
[105] Isto, 201.
[106] Isto, 202.
[107] Isto, 204.
[108] Isto, 205.
[109] Isto, 266.

Vrijedno je bilo ovo spomenuti jer je prigodom napada Talovca (1436) na Ivana Frankapana hrvatsko-ugarski kralj Žigmund zatražio od Dubrovčana da pomognu Matka u oružju i da mu dadu dvije bombarde za rušenje zidova.[110] Dubrovačka Republika se našla u složenoj situaciji. Nije joj odgovaralo da odbije molbu kralja Žigmunda, kao i da ne udovolji banu cjelokupne Hrvatske, dakle i Dubrovnika, Matku Talovcu. A s druge strane, nije se željela zamjeriti rodu Frankapana. Ipak, odlučila je odbiti pomoć pismom od 19. lipnja 1436. nalazeći ispriku u nedavnom požaru skladišta oružja i municije u Kneževu dvoru. Pored toga priznaju i dvije okolnosti koje bi mogle naškoditi njihovu prijateljstvu sa Stjepanom Kosačom i Ivanom Frankapanom, jer je njihov susjed Stjepan Vukčić Kosača u rodbinskoj vezi s Ivanom Frankapanom; kad bi Dubrovčani pomogli Talovca, lako bi se moglo desiti da ovaj počne sputavati dubrovačke trgovce u svojoj zemlji. S druge strane, ne žele se zamjeriti ni Ivanu. Jer, više ne bi mogli trgovati u Kosačevoj a ni u Ivanovoj zemlji. Također navode da bi bila moguća Ivanova odmazda nad dubrovačkim brodovima koji bi plovili u Dalmaciju, Marke, Pulju i Veneciju.[111]

Dubrovačka Republika ostvarila je veze i s ostalim Nikolinim sinovima. Tako knez Dujam IV, Dubrovčani ga nazivaju Senjski, piše 15. lipnja 1460. dubrovačkoj vladi poradi nekog Gofreda iz Ledenica, kneževa podanika. Taj isti slučaj kasnije spominje i njegov potknez u pismu od 11. kolovoza 1460. Dubrovačka je vlada odgovorila u oba slučaja.[112]

Godine 1469. hrvatsko-ugarski kralj Matijaš Korvin oteo je Frankapanima grad Senj. Kralj im je oduzeo Novi, Bribir i Grižane u Vinodolu. Budući da se Senj tada nalazio u kraljevim rukama, kralj je postavljao kapetane na čelo grada. Tako ugledna i visoka funkcija bila je povjerena već spomenutom Dubrovčaninu Maroju Žunjeviću (1477—1482). Kralj Matijaš Korvin za vjernu službu darovao mu je posjede otete Frankapanima. Nakon njegove smrti njegove su posjede u Vinodolu naslijedili braća Nikola (Mikula) i Jeronim.[113] To nije odgovaralo trsatskim franjevcima koji već 1486. traže kod kraljevog povjerenika za pritužbe u Hrvatskoj da im se vrati selo Grižane. To su tražili na osnovi darovnice kneza Martina Frankapana i drugih kraljevskih privilegija koje dokazuju pripadnost sela Grižane trsatskim franjevcima. Jeronim Žunjević je tvrdio preko svoga zastupnika da Grižane pripadaju Bribiru, jer ih je kralj darovao Maroju Žunjeviću. Poradi nedostatka dokaza selo Grižane ponovno je vraćeno u posjed trsatskih franjevaca. Jeronim se morao povući u Bribir. Poslije 1490. Jeronim se više ne spominje, pa se može pretpostaviti da je umro.[114]

Godine 1490. u Bribaru još nalazimo Nikolu Žunjevića, a iste godine dubrovačko Vijeće umoljenih darovalo je knezu Bernardinu Frankapanu određenu svotu perpera.[115]

Smatra se da je Nikola Žunjević boravio u Bribiru i Novom Vinodolskom sve do 1499, a te godine, čini se, da se vratio u Dubrovnik. Jer od 1499. Novi i Bribir ponovno su u rukama Bernardina Frankapana. Godine 1502. susrećemo

[110] Gelcich-Thalloczy, n. dj., 400; vidi i Foretić, n. dj., II, 291.
[111] Gelcich-Thalloczy, n. dj., 400—402; Foretić, n. dj., II, 292; vidi i P. Matković, Prilozi trgovačko političkoj historiji republike dubrovačke, *Rad JAZU* VII, Zagreb 1869, 237—238.
[112] Gelcich-Thalloczy, n. dj., 747—748 i Foretić, n. dj., II, 292.
[113] Foretić, n. dj., II, 292; Krmpotić, Maroje Žunjević, n. dj., 333.
[114] Krmpotić, n. dj., 313.
[115] Foretić, n. dj., II, 292.

u Dubrovniku Mikulu (Nikolu) Žunjevića. Dva dubrovačka poslanika upućena na Budimski dvor imala su, između ostalog, govoriti i o slučaju Mikule Žunjevića. Zapravo, imali su tražiti od kralja Vladislava II. Jagelovića da pokrene postupak protiv Bernardina Frankapana poradi otetih posjeda obitelji Žunjevića u Vinodolu.[116] Poslije 1502. Mikula (Nikola) Žunjević se ne spominje, jer je vjerojatno već umro. Dakle s godinom 1502. svršene su sve veze Žunjevića u Senju, Vinodolu i Dubrovniku, a u rukama Bernardina Frankapana ostali su Bribir, Vinodol i Grižane.[117]

Dubrovačka vlada dopisom od 30. svibnja 1504. naziva Bernardina Frankapana knezom Modruša, Senja, Krka itd., dakle priznaje ga gospodarem Novog. Ujedno je tim dopisom Dubrovačka vlada intervenirala u korist svoga građanina Ivana Frankova, koji je od tamošnjih trgovaca kupio neku drvenu građu. Isplaćujući vrijednost robe, on je dao dva zlatna dukata krive mjere, poradi čega mu je novaljski kapetan Pavao za kaznu oduzeo pet dukata. Dubrovačka vlada traži od Bernardina Frankapana da Ivanu Frankovu vrate pet zlatnih dukata.[118] Da je Dubrovačka Republika imala povjerenja u Frankapane vidi se iz pisma koje su Dubrovačko vijeće i knez uputili Bernardinu Frankapanu (1505), moleći ga da se zauzme za otkup iz turskog uništva Marka, sina kapetana Paula, i slugu mu.[119]

U bici na Krbavskom polju (9. rujna 1493) istakli su se i članovi iz roda Frankapana. Dubrovački povjesničar Ludovik Crijević Tubero u svom djelu »Komentari svojeg vremena« posebno govori o knezu iz roda Frankapana Ivanu IX. Cetinskom koji je poginuo u bici. Knez Bernardin se spasio bijegom, a knez Nikola VI. Tržački pao je u tursko zarobljeništvo. Dubrovačko Vijeće umoljenih odlukom od 30. listopada 1497. odlučuje knezu Nikoli Frankapanu uputiti novčanu pomoć od 100 dukata kao prilog za otkup iz turskih ruku.[120] Uz velike napore uspjelo se otkupiti Nikolu Frankapana. Za njegovo izbavljenje najzaslužnija je bila supruga mu Elizabeta, ali i Dubrovačka Republika.

IV.

Na području sjevernojadranskog primorja od Senja do Rijeke tijekom XV. i XVI. stoljeća razvilo se nekoliko luka, a najjače su bile na kvarnerskom području (Bakar, Bakarac, Kraljevica, Novi Vinodolski,[121] luka u Ledenicama i Žrnovnici.[122] Otok Krk i Cres dobili su također na značenju, pogotovo mjesta Baška, Omišalj na Krku i Osor.[123] Iz dalmatinskih gradova, napose Dubrovnika, u luke sjevernoga Jadrana najviše se uvozilo ulje i vino. Izvozilo se u prvom redu drvo, ponajviše iz Ledenica, Žrnovnice, Bakra, Bakarca i Novog Vinodolskog, isto tako i željezo, ponajviše iz Bakra.[124] Dubrovčani na početku XVI. stoljeća izvoze u Bakarac suho grožđe, a kupuju drvo, dok iz Bakra izvoze drvo i željezo.[125]

---

[116] Krmpotić, n. dj., 313 i Foretić, n. dj., II, 292.
[117] Krmpotić, n. dj., 313.
[118] Gelcich-Thalloczy, n. dj., 668 i Foretić, n. dj., II, 293.
[119] HAD, Lettere di Levante, vol. 19, fol. 43—43' i 69—69'.
[120] Gelcich-Thalloczy, n. dj., 820 i Foretić, n. dj., II, 293.
[121] Kratki osvrt na bakarsko pomorstvo, *Prosvjeta* XV, br. 23, 1907, 736.
[122] Lučić, n. dj., 362.
[123] Kratki osvrt na bakarsko pomorstvo, *Prosvjeta* XV, br. 23, 1907, 736.
[124] V. A. Bačić, Dubrovački brodovi u doba procvata dubrovačkog pomorstva u XVI vijeku, Zagreb 1938, 52.
[125] Lučić, n. dj., 363.

Od svih gradova na tom području Bakar je bio najznačajnije središte. U XV. stoljeću u Bakru su djelovali i trgovci na veliko. Najpoznatiji su bili Toma Veslar, Augustin Stigilić, Nikola Tomazini i Ivan de Vararis. Pored brodogradnje i trgovine Bakrani su bili poznati po proizvodnji vesala za galije. U tom poslu posebno se isticao Toma Veslar.[126] Orijentacija Bakra na pomorstvo i brodogradnju sasvim je razumljiva, jer je on smješten na povoljnom položaju, sa slabo razvijenim zaleđem i okružen goletima, kršom i neplodnom zemljom. U XV. i XVI. stoljeću bakarsko pomorstvo i brodogradnja bili su prilično razvijeni.[127] Sve do prve polovice XVI. stoljeća grad Bakar, a i ostali gradovi u ovom dijelu Jadrana bili su u rukama Frankapana a od tada prelaze u ruke Zrinskih.[128] I kroz tu prizmu može se promatrati razvoj tih gradova.

Dubrovčani su u području sjevernog Jadrana često nalazili radnu snagu za svoje brodske posade, najčešće u gradovima: Senju, Kraljevici, Rijeci, te na otocima Krku i Cresu, na poluotoku Istri, u Lovranu i Rovinju. Brodarske drvodjelce Dubrovčani su dobivali iz Kraljevice i Senja.[129] A i senjski izrađivači vesala nalaze posla u Dubrovniku.[130] Primjerice godine 1414. Senjanin Luce Rosso obavezao se izraditi četiristo i četrdeset vesala.[131] Oni su znali izrađivati i vesla za ratne brodove.[132] Zanimljivo je ovdje spomenuti da su i Dubrovčani služili na bakarskim brodovima, i to u velikom broju. Tako je dvadesetih godina XVI. stoljeća Bakar s Rijekom posjedovao 23 trgovačka broda raznih veličina s 260 mornara, od kojih su dvije trećine bili Dubrovčani.[133]

V.

Otok Krk doživio je pravi preobražaj tijekom srednjeg vijeka. Od XII. do XV. stoljeća jedan je od glavnih kulturnih središta hrvatskih zemalja. Iz krčkog središta zračila je pismenost i štovanje knjige, zahvaljujući u prvom redu glagoljaškom svećenstvu otoka Krka. Glagoljaši su djelovali od Dubrovnika do Istre.[134]

U Dubrovniku je još 1390. osnovana škola za knjigu i slavensko pismo.[135] Dubrovačko Vijeće umoljenih odlukom od 27. kolovoza 1392. ovlastilo je »za uvijek« kneza i Malo vijeće da nalaze »slavenske popove« i postavljaju ih na područje Republike.[136] Poznato je da su ti unajmljeni svećenici, tzv. *presbyteri sclavici* i *presbyteri chiurillizi*, bili iz sjevernohrvatskog primorja i Dalmacije. Oni su po seoskim župama Dubrovačke Republike vršili bogoslužje na slavenskom jeziku.[137] Na području Republike susrećemo tri popa iz Senja: *Jacobus de*

---

[126] Kratki osvrt na bakarsko pomorstvo, *Prosvjeta* XV, br. 23, 1907, 736.
[127] Isto, 735.
[128] Isto, 737.
[129] Vinko Ivančević, Posade na brodovima starog Dubrovnika, *Naše More* IV, 1957, 111—112.
[130] Roller, n. dj., 118.
[131] HAD, Lettere di Levante, vol, 7, fol. 112.
[132] Roller, n. dj., 118.
[133] Emilije Laszowski. Nešto o hrvatskim lukama. *Prosvjeta* IX, br, 17, 1901, 547.
[134] Josip Horvat, Kultura Hrvata kroz 1000 godina I, Zagreb 1980, 205.
[135] Isto, 205.
[136] M. Dinić, Slavenska služba na teritoriju Dubrovačke Republike u srednjem veku, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, knj. 14, Beograd 1934, 51.
[137] Marija Pantelić, Glagoljski brevijar popa Mavra iz godine 1460, *Slovo* 15—16, Zagreb 1965, 103; Ista, Kulturni ambijent djelovanja pisca i štampara glagoljskih knjiga, *Senjski zbornik* VI, Senj 1973—1975, 32.

Segna, Matheus Borchich de Segna i Bernardus de Segna.[138] Malo je vijeće na osnovi odluke Velikog vijeća od 13. prosinca 1417. imenovalo *Matheusa Borchicha* iz Senja svećenikom u Slanom. Matheus je imao vršiti dužnost godinu dana i dobiti naknadu od 80 perpera.[139] *Bernardus* iz Senja je u lipnju 1453. postavljen (ne zna se točno da li prvi put) u Trstenom i okolnim selima za vršenje slavenskog bogoslužja.[140] I u svibnju 1464. susrećemo *Bernardusa* iz Senja u izvorima, kada mu je produžena služba.[141] Godine 1468. ponovno susrećemo *Bernardusa*, dok se njegovo ime posljednji put spominje na dužnosti (1476) u Rijeci Dubrovačkoj.[142]

Poznato je da su ti glagoljaški popovi, za potrebe vršenja službe božje, na dubrovačkom području upotrebljavali svoje glagoljske knjige po zapadnom obredu. Te su knjige bile pisane čakavštinom i stoga su mogle izvršiti utjecaj na dubrovački dijalekt. To nam potvrđuje i slučaj vrbničkog popa Mavra koji je došao na ispomoć dubrovačkoj crkvenoj pastvi.[143] Ti popovi nisu vršili samo službu dušobrižništva, nego su ponekad bili i kneževi kancelari, čak i učitelji.[144] Očito je da su imali široku naobrazbu i uživali velik ugled u Dubrovačkoj Republici.

Pop Mavar za svoje liturgijske obrede na području Dubrovačke Republike služio se putnim glagoljskim brevijarom malog formata, u koji je sâm unio neke potrebne podatke.[145]

Ne zna se točno koliko je vrbnički pop Mavar boravio i djelovao na području Dubrovačke Republike. Činjenica je da ga suvremeni vrbnički kodeks ne spominje u periodu od 1471. do 1483, pa možemo smatrati da je tada boravio na području Republike. Naime, to nam potvrđuje i njegov zapis iza tabele »Tisućnice« u brevijaru, gdje kaže: »To pisa pop Mavar'z Vrbnika kada stoeše u Konav'lh poli Dubrov' nika tisuć'nicu zgora pisanu«.[146]

Pop Mavar je na dubrovačkom području bio jedan od najzapaženijih predstavnika glagoljaških duhovnika. To se očituje i u posebnosti njegova brevijara kojim su se ravnopravno mogli služiti svi južnoslavenski pripadnici istočnog i zapadnog obreda. Njegov brevijar ima, dakle, šire nacionalno značenje.[147]

VI.

Na početku XV. stoljeća Rijeka počinje dobivati sve veće značenje, te postaje središte pomorstva i trgovine. Upravo u tom stoljeću ona je doživjela pravi trgovački preobražaj, koji će već u idućem stoljeću naglo opasti. Poradi velike važnosti toga grada u njega se tada sve više naseljavalo stranih trgovaca. Iako su bili stranci u Rijeci, dobili su status kao »cives« a ne »habitatores«, a oni najugledniji, kao npr. »mercatores in terra Fluminis«, uz svoje prezime nosili su pridjevak »ser«. Većina doseljenika potjecala je iz susjedne Italije, osobito s

[138] Dinić, n. dj., 51.
[139] HAD, Acta consilii Minorum, vol. 1, fol. 171'.
[140] Dinić, n. dj., 52—53.
[141] HAD, Con. Rog., vol. 18, fol. 60'.
[142] Dinić, n. dj., 52—53.
[143] Pantelić, Glagoljski brevijar, n. dj., 103.
[144] Pantelić, Kulturni ambijent, n. dj., 33.
[145] Pantelić, Glagoljski brevijar, n. dj., 103.
[146] Isto, 102.
[147] Pantelić, Kulturni ambijent, n. dj., 32—33.

područja Papinske države, ankonske obale (pokrajine Marke), Venecije, Firence, a bilo je i Dubrovčana.[148]

Kao »cives« Rijeke susrećemo Dubrovčanina *Nicoloa di Demetrio*.[149] Spomenuti trgovci bili su stalni žitelji grada Rijeke (»cives«), no osim njih u Rijeku su redovito navraćali trgovci poradi trgovačkih poslova morskim ili pak kopnenim putem. Najčešće su dolazili trgovci iz Venecije, Papinske države, Dalmacije i Dubrovačke Republike.[150]

Prema A. Festu, dva su važna puta vodila na Rijeku: kopneni iz Kranjske i morski iz talijanskih pokrajina Marke, Romagne i iz Papinske države.[151] No, poznato je da još od antike pa do danas najznačajniji morski put ide uz obalu Dalmacije i sjevernojadranskog primorja prema Rijeci i Veneciji. Tim su putem uglavnom dolazili i Dubrovčani. On je za Rijeku, kontinentalno zaleđe, pa čak i za slovenske zemlje, tada bio glavni izvozno-uvozni put.

Iz riječke se luke u Dalmaciju i Dubrovnik najviše izvozilo željezo, koža i drvo, dok se u Rijeku uvozilo ulje, sumpor, smokve, bademi, salitra, pamuk, vuna, tekstil i vino.[152] Pored ovih artikala povjesničar Kobler navodi da su se iz Rijeke izvozili još i čelik, srpovi, daske i vesla, dok se još uvozilo i povrće, životinje za klanje, bombaž, sukno, sapun, morska sol i soljena riba.[153] Pored ostalih trgovaca te su artikle na Rijeku dovozili i izvozili dubrovački trgovci. Na Rijeci se običavalo sa stranim trgovcima sklapati desetogodišnje uvozno-izvozne ugovore. Takav je ugovor sklopio i Dubrovčanin Luka pokojnog Blaža.[154] Trgovački ugovor načinili su i Marin Matejev s otoka Šipana i Marin Radejev iz Dubrovnika.[155] Osim trgovačkih ugovora Dubrovčani na Rijeci sklapaju ugovore o kreditiranju i iznajmljivanju brodova. Luka Antonijev iz Dubrovnika iznajmio je godine 1448. brod Luki Pesce iz Firence i Adamu iz Ferma za pedeset i pet dukata.[156] Dubrovčanin Ivan Pavlov (1451) posudio je Nikoli Mihaliću sto i dva dukata i četiri solda. Nikola se obvezao vratiti novac uz kamate, dok je za sumu jamčio cjelokupnim posjedom na Rijeci.[157] O nazočnosti Dubrovčana na Rijeci govori i dokumenat iz godine 1452. kojim je, na molbu Nikolaja Nikolaja iz Dubrovnika, izvršen uviđaj radi utvrđivanja štete na tovaru ulja Nikole de Barnisa. Nakon vještačenja utvrđeno je da je teret bio pravilno složen, a da su posude bile krive nastaloj šteti.[158]

Dubrovčani su najživlje trgovali s Rijekom u prvoj polovici XV. stoljeća, i to u razdoblju od 1447. do 1453, što se lijepo očituje u knjizi riječkog notara Antuna de Renno de Mutina 1436—1461.[159]

---

[148] A. Fest, Il commercio di Fiume nel secolo XV, Fiume 1900, 12—13.
[149] Isto, 13.
[150] Isto, 14.
[151] Isto, 15.
[152] Isto, 15—36.
[153] Giovanni Kobler, Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume, II, Fiume 1896, 71.
[154] Isto, 71—72.
[155] Mirko Zjačić, Knjiga riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina (1436—1461), *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* III, Rijeka 1955—1956, 311—312.
[156] Isto, 200.
[157] Isto, 328.
[158] Isto, 145; usp. i Radojica F. Barbalić, Pomorstvo Rijeke i Hrvatskog primorja, *Pomorski zbornik*, vol. 2, Zagreb 1962, 1539.
[159] Zjačić u svom radu donosi niz podataka o nazočnosti Dubrovčana na Rijeci, str. 92—93, 93, 98—99, 98, 102, 150, 171 i 203.

Dubrovačka trgovačka društva u drugoj polovici XV. stoljeća trguju i s Rijekom, i to ponajviše s ovčjom i kozjom kožom. Tako godine 1484. na Rijeku putuju trgovci s tisuću i četiristo janjećih i sedamdeset ovnujskih koža, a 1500. donose robe u vrijednosti od sto i pet dukata, uloženih »in pellibus agnellinis«.[160]

Brz razvoj Rijeke u XV. stoljeću zahtijevao je otvaranje škola. Već u prvoj polovici XV. stoljeća djeca imućnijih trgovaca mogla su stjecati osnovna znanja u školama. Zanimljivo je spomenuti da godine 1453. na Rijeci susrećemo kao rektora škole Alegretta del Bono, podrijetlom Dubrovčanina.[161]

Dubrovčani su, osim toga, na riječkim škverovima davali graditi svoje brodove. Do osnutka gruškog brodogradilišta (1525) oni se nisu služili samo korčulanskim i senjskim škverovima, kako navodi Jorjo Tadić,[162] nego i brodogradilištem na Rijeci. O tome najbolje svjedoči Luka Dubrovčanin, koji je 1441. naručio drvenu građu u Omišlju ili njegovoj okolici za izgradnju broda na Rijeci. Također se spominje i neki Paulo Alegretto iz Dubrovnika koji je godine 1452. založio svoj jedrenjak, sagrađen na Rijeci, zajedno s opremom koja je bila dobivena iz Dubrovnika.[163]

Trgovački polet Rijeke naglo je počeo slabiti 80-ih godina XV. stoljeća da bi u XVI. stoljeću jedva podmirivao potrebe 2.500 stanovnika grada,[164] te Vojne krajine.[165] Glavni uzroci toga slabljenja jesu prodori Turaka, rat s Venecijom i uskočka gusarenja.

Počevši od 1470, Turci naglo prodiru preko Hrvatske prema Kranjskoj i Krasu. Njihovi upadi imali su velike posljedice. Imperator Fridrich III. naredio je godine 1489. da sva trgovačka roba iz njegovih zemalja, upućena u Italiju, mora svratiti u Trst, a godine 1493. zabranio je propuštanje uvoznog ulja za austrijske zemlje ako carina nije plaćena u Trstu ili Devinu. Te odluke potvrđuje godine 1517. imperator Maksimilijan I. I austrijski nadvojvoda, kasnije car Ferdinand I, naređuje 1520. da se napusti riječka luka s kopnene i morske strane, a njenu ulogu u uvozno-izvoznim poslovima da preuzme Trst, u kojem će se plaćati iste carinske pristojbe kao i na Rijeci. I 1522. je Ferdinand I. donio zabranu kojom trgovačka roba iz pokrajina pod austrijskom upravom, upućena u Veneciju, mora proći jedino kroz tršćansko pristanište. Te je godine kralj donio i zabranu o izvozu stranog vina na Rijeku.[166]

Najveći neprijatelj i kočnica u razvoju Rijeke i riječkog područja bila je Venecija. Ona nije dopuštala razmah riječke trgovine jer je to smatrala povredom svojih interesa. Riječko i mletačko brodovlje često se sukobljavalo. Mlečani su 1508. napali Rijeku, opljačkali je, spalili i porušili. S kraćim prekidima sukob između Rijeke i Venecije trajao je od 1508. pa do 1523. Mlečani nisu uspjeli nikada duže gospodariti Rijekom. Nastojali su zavladati njenim zaleđem i sjevernim Kvarnerom kako bi lakše kontrolirali to područje.[167] Glavni je cilj

[160] Voje, Ekonomske veze, n. dj., 293.
[161] Fest, n. dj., 63, (magister Alegretus del Bono de Ragusio rector scholarum).
[162] J. Tadić, O pomorstvu Dubrovnika u XVI i XVII veku, (Dubrovačko pomorstvo — U spomen sto godina nautičke škole u Dubrovniku), Dubrovnik 1952, 167.
[163] Fest, n. dj., 47—48.
[164] Kobler, n. dj., 73.
[165] F. Hauptman, Pregled povijesti Rijeke do Bachova apsolutizma, Rijeka (zbornik), Zagreb 1953, 207.
[166] Kobler, n. dj., 73.
[167] Isto, 73—74; usp. i Cvjetko Premuš, Urbanistički razvoj riječke luke, *Po-*

Venecije bio blokirati grad i maksimalno pasivizirati njegovu trgovinu. U tome je uspjela (1597) kada je uz riječku luku blokirala i luke Trsta i Bakra.[168]

Poslije 1537. i uskoci dolaze u doticaj s Rijekom, gdje grade brze brodove. Na riječkom su tržištu prodavali zaplijenjenu robu. Zapravo, Riječani su bili prisiljeni kupovati tu robu, jer bi ih uskoci u protivnom napadali. Novac koji bi dobili ulagali su u željezne predmete i živežne namirnice. Mletačka Republika protivila se riječko-uskočkoj »suradnji«, pa je i zbog toga dolazilo do oštrih zavada, što se negativno odražavalo na riječku trgovinu.[169] Unatoč svemu tome trgovačke veze grada Rijeke s ostalim lukama Jadrana nisu toliko opale tijekom XVI. stoljeća da bi ugrozile podmirivanje potreba riječkog žiteljstva.[170] U doba kada Rijeka postaje »mrtvi periferni grad« Dubrovčani dolaze u doticaje s njom.[171] Njegovi su glavni motivi tada bili u prvom redu političke, ali i gospodarske naravi. I poznata afera Mihe Bučinčića[172] vodi preko Rijeke. Pisma koja je slao Bučinčić kralju išla su preko Rijeke. Godine 1529. vlada je uhvatila njegovo pismo upućeno Ferdinandu I, koje je trebalo ići preko Rijeke. Tom je prigodom vlada uklonila iz Dubrovnika nekog Riječanina. Također su i konci afere Rastić vodili preko Rijeke. U istrazi se često spominjala Rijeka. Zavjerenici su preko Rijeke držali vezu s gradačkim nadvojvodom. Za vrijeme dubrovačko-uskočkog spora Rijeka igra posredničku ulogu. Dubrovčani su uskočke napade na svoje brodove prijavljivali ne samo carskom i nadvojvodskom dvoru nego i generalu Hrvatske krajine u Zagrebu i Karlovcu, te i senjskom kapetanu. Te su prijave nosili preko Rijeke. Dubrovačka vlada i trgovci imali su na Rijeci svoje predstavnike. Na Rijeci je dugo boravio dubrovački vlastelin Ahilej Pucić i svo vrijeme vodio prepisku s dubrovačkom vladom. Dubrovčanin Toma Miličić javlja se kao daleki predak dubrovačkih konzula. On je na Rijeci predstavljao Dubrovačku Republiku i bio joj na usluzi.[173]

Dubrovački poslanik Jeronimo Bunić, za posjete Ferdinandova dvora, uspio se dogovoriti s kraljem, iako to nije bilo u pisanom obliku, o osnutku konzulata na Rijeci. Izdana je i posebna povlastica koju je 1535. Jeronim Bunić dao registrirati na Rijeci.[174]

Poslije mohačke bitke grad Rijeka u diplomatskoj aktivnosti Dubrovnika postaje ono što je dotad bio Senj. Rijeka se pretvara u posrednički grad za dubrovačku diplomatsku korespondenciju s bečkim i peštanskim dvorom.[175]

Činjenica je da su Rijeku i Dubrovnik tijekom XVI. stoljeća najviše povezivale političke veze, ali je bilo i trgovačkih. O boravku dubrovačkih trgovaca na Rijeci postoje fragmentarna svjedočanstva. Godine 1529. riječki je javni bilježnik stavio potvrdu kojom Jakov iz Dubrovnika duguje 26 dukata Vicenzu d'Adamu iz Ferma.[176] Ono što je najviše zbližavalo dubrovačko-riječke interese kroz XVI.

---

morski zbornik — povodom 20-godišnjice Dana mornarice Jugoslavije 1942—1962, vol. II, Zagreb 1962, 1474.

[168] Dane Gruber, Povijest Istre, Zagreb 1924, 236.

[169] Kobler, n. dj., II, 74—75 i Premuš, n. dj., 1474.

[170] Kobler, n. dj., II, 73.

[171] Tako između 1511—1513. Dubrovčani izvoze na Rijeku suho grožđe (Lučić, n. dj., 135).

[172] O aferi Bučinčić, pored ostalih priloga, vidi i kod Foretića, Povijest Dubrovnika, n. dj., II, 19—34.

[173] Košćak, n. dj., 360—361.

[174] Foretić, n. dj., II, 26.

[175] Košćak, n. dj., 361.

[176] Silvino Gigante, Fiume nel secolo XVI, *Bullettino della Deputazione di Storia Patria*, vol. IV Fiume 1918, 158—159.

stoljeće zasigurno je trgovina drvom.[177] Dvije riječke obitelji, Lenići i Mrganjići, polovinom XVI. stoljeća najaktivnije su se bavile izvozom drva u Dubrovnik. To isto čine i neki samostalni riječki trgovci. Neki je Riječanin molio 1542. dubrovačku vladu da mu dopusti podići skladište za jarbole i ostali drveni materijal koji dovozi iz sjevernohrvatskog primorja u Dubrovnik. U obrazloženju molbe naglašava da se već duže bavi tim poslom.[178] Hvaranin Dimitrije Markov trebao je iz Rijeke, na osnovi obveznice od 26. listopada 1573, dovesti Mihu Pracatu u grušku luku dva jarbola.[179] Peraštanski trgovac Tripun Ivanov vozio je devedesetih godina XVI. stoljeća pšenicu u Veneciju, a na povratku je imao preuzeti u Rijeci drvo za Dubrovnik.[180]

Spomenut ćemo još nekoliko trgovačkih doticaja Dubrovnika i Rijeke u XVI. stoljeću. Potkraj 1535. boravio je na Rijeci poradi trgovačkih poslova Dubrovčanin Miho Tumina.[181] Dubrovački poslanik, vraćajući se te godine s Ferdinandova dvora, pustio je Nikoli Ferduciu, ankonskom trgovcu nastanjenom na Rijeci, tri konja da ih proda.[182] Nikolu Ferducia susrećemo na Rijeci (1543) kao dubrovačkog konzula.[183] Treba spomenuti i brodsku liniju koju je 1559. osnovala njemačka trgovačka obitelj Fuggeri preko Rijeke u Dubrovnik i dalje u Aleksandriju.[184] U Dubrovniku 80-ih godina XVI. stoljeća boravi Riječanin Franjo Jurković, pripadnik bogate trgovačke obitelji. U Dubrovniku je kreditirao Georgia Mikaelisa de Valenti s 480 talira, a kasnije se zadužio sa 300 dukata kod nekog Dubrovčanina i obvezao se da će mu dug vratiti u »naturalnom« obliku (dat će mu šesnaest jarbola).[185]

Potkraj XVI. stoljeća iselili su se u grad Rijeku i na Krk Petar i Čubro, sinovi poznatog dubrovačkog zidara Ruska Čubrinovića i rođaci Andrije, kojemu se pripisuje autorstvo »Jeđupke«. Glavni razlog njihove selidbe jest težnja da lakše i brže dođu do građevnog materijala, a i veće zarade. Njihov je posao bio cijenjen u gradovima sjevernog Jadrana.[186] Zanimljivo je na ovom mjestu spomenuti da su tijekom XV. i XVI. stoljeća na Korčuli bili zaposleni, između ostalih, dubrovački i creski kamenari,[187] što svjedoči o povezanosti toga područja.

VII.

Tijekom XV. i XVI. stoljeća na području Istre nije se razvilo neko veće trgovačko, gospodarsko ili političko središte.[188] Najveći dio Istre nalazio se pod vlašću Venecije kojoj nije odgovarao prosperitet i razvoj istarskih gradova. Is-

[177] Tadić, Organizacija dubrovačkog pomorstva u XVI veku, n. dj., 91.
[178] Tadić, n. dj., 63.
[179] Barbalić, n. dj., 1539.
[180] Hrabak, n. dj., 332.
[181] Josip Žontar, Obveščevalna služba in diplomacija Avstrijskih Habzburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju, Ljubljana 1975, 82—83.
[182] Isto, 114.
[183] Isto, 114.
[184] Isto, 116.
[185] Isto, 169.
[186] Cvito Fisković, Naši graditelji i kipari XV i XVI stoljeća u Dubrovniku, Zagreb 1947, 100—101.
[187] Isto, 101.
[188] Od svih istarskih gradova zapadne obale Istre ipak su se isticali Poreč, Piran i najviše Kopar koji je za Mletačku Republiku bio od posebnog značenja za provođenje upravnih odredbi u tzv. Mletačkoj Istri. Koparska luka je imala posebnu važnost za njenu trgovinu. No, tome bi trebalo posvetiti čitav jedan rad, pa ćemo nastojati to obraditi drugom prigodom.

tra je bila gospodarski izolirana zaostala pokrajina, a luke na zapadnoj obali služile su u prvom redu kao etapne stanice za brodove koji su plovili u Veneciju ili isplovljavali iz nje prema Dalmaciji, Levantu, Sredozemlju ili u udaljenija područja. Dubrovački promet prema gradu na lagunama doticao se zapadnoistarske obale. Na početku XV. stoljeća porečka je luka znatno dobila na značenju. Započela je gradnja gata nasuprot otočiću Sv. Nikole za potrebe brodova koji su uplovljavali u luku.[189] I ne samo to. Mnoštvo brodova na putu za Veneciju bilo je primorano svratiti u porečku luku i zatražiti pilota, kako bi sigurno mogli proslijediti do Venecije. Plićaci, otočići i učestale magle, osobito u zimskom periodu, bile su glavne zapreke brodovima na tom putu. U tu svrhu odlukom Senata (1403) započela je gradnja svjetionika zapadno od otočića Sv. Nikole. Pilote, peote ili pedote u porečkoj luci za sigurno brođenje do Venecije uzimali su, između ostalih, i Dubrovčani.[190]

Poslije 1420. Istra je bila u potpunoj mletačkoj ovisnosti; tada je jednim njezinim dijelom vladala i Austrija. Ona je u svom posjedu držala središnji, sjeverni i istočni dio Istre, dok su se Mlečani učvrstili u zapadnoj, južnoj i istočnoj Istri.[191]

Mletačka je vlada povremeno donosila odluke kojima su se živežne namirnice upućene iz Dalmacije i Levanta prema sjevernom Jadranu i Istri morale dopremati jedino u Veneciju. Galije natovarene žitaricama zaustavljale su se u zapadnoistarskim lukama, čije je stanovništvo gotovo umiralo od gladi, da bi, dobro čuvane, nastavile put s peljarima u luku *Serenissime*.[192] Tim su odlukama gradovi zapadne obale Istre bili veoma pogođeni. Spomenuti razlozi i konstatacija da su ti krajevi često bili zahvaćeni kužnim i malaričnim epidemijama primoravali su hrvatski element mletačkog dijela Istre da se otrgne od mora i preorijentira ratarstvo i stočarstvo ili da napusti mletački dio Istre.[193]

Naglo smanjenje broja žiteljstva u Istri u navedenom razdoblju pružilo je mogućnost da se zemlja ponovno naseli. Glavni selidbeni putovi išli su od jugoistoka prema zapadu i sjeverozapadu, te od zapada prema istoku. Među došljacima bilo je i Dubrovčana. U puljskim notarskim aktima iz 1443. spominje se *Radivius de Ragusio*,[194] zatim *Luca filius quondam Radici de Raguxio, civis polensis* (1442—1473), *Nicolaus de Raguxio* (1450—1458), *Domenicus filius quondam Nicolai de Raguxio* (1502), *Petrus filius quondam Pauli de Raguxio, civis polensis* (1458).[195] U Puli je postojala veoma bogata bratovština dalmatinskih naseljenika *(S. Maria de Sclavonibus, rica di molti beni)*, na čijem je čelu kao gastald stajao godine 1505. neki postolarski majstor *Civitico* iz Splita.[196] U prva tri

---

[189] B. Kojić-R. F. Barbalić, Ilustrirana povijest Jadranskog pomorstva, Zagreb 1975, 60.

[190] Usp. M. Bertoša, Pod Mlečanima. U: Poreč (monografija), Zagreb 1975. XVI.

[191] R. F. Barbalić, Pomorstvo Istre, *Pomorski zbornik — Povodom 20-godišnjice Dana mornarice Jugoslavije 1942—1962*, Zagreb 1962, vol. II, 1519.

[192] Usp. mnogobrojne odluke u poznatim skupinama dokumenata mletačke vlade Senato Mare (1440—1797), *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* VII, 1891; IX 1893; XI—XVII, 1895—1901; Senato Segreti (1410—1630), Atti IV, 1888; VI, 1890; VII, 1891.

[193] Miroslav Bertoša, Istarsko vrijeme prošlo, Pula 1978, 101.

[194] Isto, 115, O Dubrovčanima u Puli napisao je poseban članak Ignacij Voje (u tisku u *Jadranskom zborniku*, Pula-Rijeka).

[195] Camillo De Franceschi, La popolazione di Pola nel secolo XV e nei seguenti, *Archeografo Triestino* s. III, vol. III, 1907, 304.

[196] Isto, 244.

desetljeća XVII. stoljeća još su se čuvali ženidbeni obredi, sada sve manje pulj-ske kolonije hrvatskih naseljenika iz Dalmacije, u »Capella della Madonna di Sciavoni«.[197] Jako slabe veze između Dubrovnika i Istre postojale su u XV. stoljeću.

U XVI. stoljeću trgovačke veze između Dubrovnika i Istre, odnosno Poreča, mogu se pratiti sustavnije. Primjerice, dubrovački trgovci posredno i neposredno sudjeluju u izvozu žitarica iz Grčke i Albanije u Istru. Iz pomorskih ugovora, sklopljenih u Dubrovniku, zaključuje se da Dubrovčani upravo u prvoj polovici XVI. stoljeća najaktivnije brode na relaciji iz Grčke i Albanije prema Istri. Ti su ugovori alternativno sklapani, naime davala se mogućnost biranja ukrcajno-iskrcajne luke.[198] I ne samo to. Nazočnost Dubrovčana u Poreču (1518) potvrđuje i oporuka patrona dubrovačke *nave* Mihe Akuzetovića u porečkoj luci.[199] Zanimljiv je i podatak, makar oskudan, koji donosi Marino Sannudo u svom dnevniku. Odlukom Senata od rujna 1512. soprakomit Gieronimo Capello, koji se nalazi u Poreču, upućen je u Dubrovnik poradi neke razmirice.[200]

Dubrovčane susrećemo na istarskoj obali i u ožujku 1523. kada je jedan dubrovački *grip* zastao u Umagu vozeći turskog ambasadora i pratnju od 15 članova. Ambasador se smjestio u gradu i izjavio da neće otići dok se vrijeme ne poboljša.[201] Isto tako 5. studenog 1528. u Piranu čekao je povoljan vjetar i dobro more za Veneciju brod *karavela* iz Dubrovnika sa 835 stara pšenice, nakrcane u Patrasu.[202] A godine 1540. u istarskim vodama nalazio se brod »Kontarene« patrona Helia iz Dubrovnika, kojemu je mletački organ Senato Mare dao dvije gomene i dva sidra te obećao da u venecijansku luku može uvijek dolaziti bez straha i opasnosti.[203] U drugoj polovici XVI. stoljeća, kako smo već naveli, Dubrovčane također susrećemo u Istri. Tako je u travnju 1563. u Novigradu zabilježeno pomirenje između Jeronima de Spalato, tužitelja i Ivana de Capratisa, Dubrovčanina,[204] a godine 1591. u Novigradu susrećemo brod S. Salvador.[205]

Vrijedno je ovdje spomenuti da u XVI. stoljeću boravi i djeluje u Istri slikar majstor Blaž Dubrovčanin. On je u crkvi Sv. Duha u Novoj Vasi kod Šušnjevice naslikao fresku starozavjetnih proroka.[206] O spomenutom slikaru još konkretnije govori Vojislav J. Đurić. On smatra da je magister Biazio Raguxeo brat najpoznatijeg dubrovačkog slikara Nikole Božidarevića.[207]

---

[197] Miroslav Bertoša, Etnička struktura Pule od 1613. do 1797. s posebnim osvrtom na smjer doseljavanja njezina stanovništva, *Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu XV*, Rijeka 1970, 66.

[198] Hrabak je u svom radu sustavno prikazao dovoz žitarica iz Albanije i Grčke u Istru odnosno Poreč, bilježeći za pojedine privredne godine količinu žitarica. (Vidi Hrabak, Izvoz žitarica iz Osmanliskog carstva u XIV, XV i XVI stoljeću, n. dj., 137, 139, 141, 143, 144, 160, 161, 231, 233 i 264).

[199] Zdravko Šundrica, Iz oporuke dubrovačkih pomoraca, *Naše More* 10, Dubrovnik 1963, 51—54.

[200] Sannudo, Rapporti, n. dj., 379.

[201] Andrea Benedetti, Umago d'Istria nei secoli, vol. II, Trieste 1975, 61.

[202] Miroslav Bertoša, Mletački žitni tranzit i zapadnoistarske luke. Izvještaj iz godine 1528, *Starine* JAZU, knj. 59 (u tisku).

[203] Senato Mare, *Atti e memorie della società di archeologie e storia patria* IX, Trst 1893, 124.

[204] Historijski arhiv u Pazinu (dalje HAP), Acta novigradske kancelarije, vol. 23, fol. 542—547.

[205] HAP, Acta. . ., vol. 37, fol. 503—521.

[206] Branko Fučić, Istarske freske, Zagreb 1963, 78; Vojislav J. Đurić, Dubrovačka slikarska škola, SAN, knj. 33, Beograd 1963, 247. Vidi i Rijeka: otkrivene freske dubrovačkog slikara u Istri, Vjesnik XVII, Zagreb 1956, 3485, 5.

[207] Đurić, n. dj., 247.

*

Naposljetku možemo zaključiti da su se doticaji Dubrovačke Republike sa sjevernojadranskim primorjem i Istrom uklapali u njene opće sredozemne i jadranske interese. Iako je Dubrovačka Republika tijekom XV. i XVI. stoljeća imala snažnije doticaje sa susjednim apeninskim državama, kontinentalnim zaleđem i Balkanom, kao i s Levantom, nju su sa spomenutim područjem vezivali trgovački, politički i kulturni interesi, onoliko koliko su objektivne prigode dopuštale. Glavni uzrok slabijih doticaja jest sučeljavanje trgovačkih i političkih interesa Mletačke i Dubrovačke Republike unutar Jadranskog bazena, pogotovo poslije godine 1420. Luč dubrovačke slobode smetao je Prejasnoj Republici koja je željela biti jedini gospodar Jadranskog mora. Nešto kasnije Turci, kao i pojava uskoka, koju su oni izazvali, postali su nova prepreka boljoj povezanosti tih krajeva. U drugoj polovici XV. stoljeća Turci su se učvrstili u bližem zaleđu istočne obale Jadranskog mora te kočili normalnu trgovinu s unutrašnjosti i činili veoma nesigurnima dalmatinske i sjevernojadranske komune i utjecali na njihovu razvojnu stagnaciju. Od 1537. i uskoci su doprinosili nesigurnosti plovidbe od područja Dubrovačke Republike pa do Istre. Pored toga, pomorsku cirkulaciju ometaju i prirodne nepogode koje izazivaju brodolome. Tako je, npr. sredinom 1594, dolazeći iz Dubrovnika fregata patrona Rusca de Pietra doživjela brodolom kod Osora.[208]

Usprkos svim tim preprekama Dubrovčane susrećemo duž cijele istočne obale Jadrana pa sve do Venecije kako vrše trgovačke razmjene. Ono što ih je najviše povezivalo s područjem sjevernojadranskog primorja jest nabava drva (svih vrsta) i željeznih izrađevina, a s Istrom uglavnom unajmljivanje peljara za sigurno brođenje do Venecije. Za Dubrovačku Republiku grad je Senj, do pojave uskoka, imao značajnu ulogu kako u trgovačkom tako i u političkom smislu, jer su tuda vodili svi putovi prema hrvatsko-ugarskom dvoru. Kasnije je tu ulogu preuzela Rijeka. Od kulturnih doticaja treba još jednom istaći značaj prisutnosti krčkih popova glagoljaša u Dubrovniku.

Daljim istraživanjima i produbljavanjem ove teme nesumnjivo bi se otkrili novi podaci i nove spoznaje. Osobito bi bilo važno istražiti Dubrovački arhiv koji u svojim serijama čuva razbacane, sitne ali značajne podatke za rekonstrukciju ovih veza, kao i Pazinski i Riječki arhiv, a također i Državni arhiv u Veneciji, te arhive još nekih gradova Italije (Fano, Pesaro, Ancona itd.).

Proširenju te problematike nesumnjivo su pridonijeli dosadašnji rezultati slovenske historiografije (u prvom redu radovi prof. I. Vojea i F. Gestrina), a u nas radovi dra Vinka Foretića. Treba pretpostaviti da arhivski fond Beča i Graza također skrivaju niz podataka o povezanosti mediteranskoga, jadranskoga i srednjoevropskoga prostora.

[208] Tenenti, n. dj., 128.

Nevio Šetić

CONTRIBUTO ALLO STUDIO DEI LEGAMI FRA DUBROVNIK E IL LITORALE DEL NORD ADRIATICO E L'ISTRIA NEL XV E XVI SECOLO

Riassunto

I legami economici e culturali di Dubrovnik con le località dell'Adriatico settentrionale, delle isole e dell'Istria nei lontani secoli XV e XVI non sono stati studiati a fondo nella nostra storiografia. E sebbene questa problematica continui a restare aperta a più accurate ricerche, in questo saggio si cerca di gettare un po' più di luce — col supporto di frammentarie documentazioni e di singoli dati forniti dalle fonti bibliografiche, dai documenti di archivio e dai saggi già pubblicati — sui rapporti intercorsi fra la Repubblica Ragusea con Senj ed i porti del Nord Adriatico, con gli Uscocchi, con i Francopani e con la Veglia glagolitica, con Fiume e con l'Istria.

I rapporti economici, politici e culturali di Dubrovnik con il litorale nord-adriatico e la penisola istriana si inserivano nel quadro degli interessi generali della repubblica marinara in Adriatico e nel Mediterraneo, anche se i legami con quest'area erano di gran lunga più deboli di quelli che i Ragusini mantenevano nel XV e XVI secolo con i vicini Stati della penisola appenninica, con il Levante, con i Balcani e soprattutto con l'entroterra continentale. Le aspirazioni della Repubblica di Venezia ad instaurare il completo dominio sull'Adriatico, l'avanzata della Turchia e la comparsa degli Uscocchi rappresentavano gli ostacoli principali ai legami con l'Adriatico settentrionale.

Nonostante i pericoli, i frequenti naufragi e le perdite dei carichi, i Ragusini erano presenti nelle località lungo tutta la costa orientale dell'Adriatico. Fino alla comparsa degli Uscochi a Senj, quella città portuale era stata un' importante base economica e politica dei Ragusini, perché da quella città partivano le strade che portavano alla corte dei sovrani ungaro-croati. Nei porti del Nord Adriatico le navi ragusee caricavano diverse specie di legname e di prodotti in ferro, mentre sulla costa occidentale dell'Istria (a Rovigno ed a Parenzo) facevano spesso tappa per imbarcar i piloti per una navigazione più sicura sulla pericolosa rotta che portava a Venezia.

L'autore sollecita la continuazione delle ricerche su questa problematica negli archivi nazionali, italiani e austriaci.